

KRACHTLIJNEN VAN DE SZONDIANSE THEORIE HET SYSTEEMCONCEPT VAN JACQUES SCHOTTE

[BASIC DIMENSIONS OF THE THEORY OF LEOPOLD SZONDI
THE ELABORATION OF A SYSTEM BY JACQUES SCHOTTE]

Jozef CORVELEYN

*Katholieke Universiteit Leuven
Onderzoekscentrum voor Dieptepsychologie*

The heavy criticism against the Szondi test in psychiatry and in psychology doesn't take into account the global theory of Szondi in which there is made a fruitful connection between psychiatry, the psychoanalytic theory of instincts and philosophical anthropology. In the first part of the article the author discusses the theoretical backgrounds and the implicit epistemological bases of Szondi's theory. They constitute the potential fundaments of the theory as a coherent scientific system. In part two the author describes the way in which Jacques Schotte (Université Catholique de Louvain) achieves a re-thinking of Szondi's system. He mainly elaborates those aspects which enhance the consistency of the theory. In this way the theory can become a better fundament for the test and also for a coherent anthropological psychiatry and clinical psychology.

Szondi is in psychiatrische en klinisch-psychologische middens vooral bekend door de test die met zijn naam verbonden is. Deze test wordt in de academische psychologie fel aangevochten vanuit het psychometrisch perspectief (Janssen, 1955). Hij heeft de roep meegekregen duister, onbetrouwbaar, willekeurig en esoterisch te zijn. Deze kritiek houdt geen rekening met de eigenlijke bedoelingen die Szondi had bij de uitwerking van zijn systeem. Bovendien baseren ook hedendaagse kritieken zich in hoofdzaak op de allereerste werken van de auteur waarin de uitbouw van de theorie en de uitwerking van de test nog in hun aanvangsstadium waren (Holt, 1978, 287-297).

Szondi mag niet vereenzelvigd worden met zijn test. Bij de kritische evaluatie ervan moet rekening worden gehouden met het gehele denk-kader dat hij heeft uitgebouwd: de Schicksalsanalyse, zo genoemd naar een belangrijk sleutelbegrip in de theorie, namelijk de menselijke „lots-geschiedenis” (Schicksal). De Schicksalsanalyse is, zoals de psychoana-lyse, opgebouwd als een triptiek waarvan de drie luiken op essentiële wijze met elkaar verbonden zijn. Het is een doctrine, d.i. een systema-tische theoretische conceptie over het psychische functioneren van de mens, die onder andere steunt op de test als empirisch onderzoeksinstru-

ment en die uitmondt in een bepaalde psychotherapeutische praxis. In deze tekst gaan wij nader in op enkele aspecten van Szondi's bredere theorie. Wij zoeken hierbij naar de achtergronden van haar ontstaan en naar de verantwoording die hij er oorspronkelijk aan gaf. De lacunes hierin komen duidelijk tot uiting. Jacques Schotte's verdere reflexie over Szondi's theorie tracht hieraan te verhelpen. In deel twee van dit artikel geven wij de belangrijkste krachtlijnen van diens bijdrage tot een psychologisch coherente herformulering.

DE KLASSIEKE FORMULERING VAN HET SZONDIAANS SYSTEEM

Inspiratiebronnen

Voor een goed begrip van het szondiaanse systeem is het nuttig om het ontstaan ervan te benaderen vanuit de vraag naar de diverse bronnen waaruit de auteur, in de loop van zijn persoonlijke wetenschappelijke ontwikkeling, inspiratie putte (Szondi, 1956, 1972a; Schotte, 1972, 1978, 1981a, 1981b). Zoals het doorgaans het geval is in de opbouw van een wetenschap, vond ook Szondi zijn (werk-)hypothesen op uiteenlopende manieren. Vooreerst was hij door zijn opleiding tot psychiater zeer vertrouwd met het klassieke psychiatrische denken (Kraepelin en Bleuler) en met de toenmalige moderne stromingen, o.a. de fenomenologische psychiatrie (Jaspers) en de constitutieleer van Kretschmer. Bovendien was hij van in den beginne sterk geboeid door het werk van Freud. Hij maakte zich vertrouwd met diens hele œuvre. Zowel de praktisch-therapeutische als de theoretische en de metapsychologische aspecten leerde hij zeer goed kennen. Hij stond in regelmatig contact met de zeer actieve psychoanalytische kring van Budapest (de hoofdstad van zijn vaderland) waarin bekende figuren zoals Ferenczi en Balint de toon aangaven. Tijdens de periode van zijn vormingsjaren en van zijn eerste professionele activiteiten waren vervolgens de erfbiologische benadering en de constitutieleer belangrijke trends in het psychologische en het psychiatrische onderzoek. Als medicus had Szondi voor deze richting bijzondere belangstelling in zijn studie van de psychopathologie en in zijn praktijk als psychiater. En tenslotte inspireerde hem het œuvre van Dostojewski. Vanuit dit literaire werk kwam bij Szondi reeds zeer vroeg de vraag naar voren of er niet een soort van verborgen maar toch begrijpelijke psychologische band bestaat in de persoon van Dostojewski zelf tussen de verschillende romanfiguren die hij creëerde. Een frappant voorbeeld hiervan is de verwantschap tussen Dostojewski's

persoonlijk vaderprobleem en het kernthema in *De Gebroeders Karamazov*. In vier verschillende romanfiguren (de broers) wordt aan de diverse facetten van de problematische verhouding tussen zoon en vader (genegeerdheid, bewondering, haat, afgunst en moord) op een levendige en onderling gearticuleerde manier gestalte gegeven (Lekeuche, 1984).

Van het erfbiologisch onderzoek naar het onderzoek van de lotsgeschiedenis van de mens

Szondi's eerste wetenschappelijke activiteiten die hebben geleid tot de opstelling van zijn systeem, waren onderzoekingen met betrekking tot de erfelijke overdracht van bepaalde typen van afwijkingen.

Oorspronkelijk hadden in dit verband naast psychiatrische vormen van lijden ook andere afwijkingen van de norm (b.v. debiliteit, genialiteit, asthma, migraine) zijn aandacht. Deze erfbiologische interesse bracht Szondi tot de intensieve en systematische studie van stambomen waarin hij trachtte de systematische samenhang te achterhalen. Hierbij werd hij geconfronteerd met de ogenschijnlijk banale vaststelling dat in het bredere familiegeheel een psychologisch invoelbaar verband is tussen de levenskeuzen die mensen maken. Deze vaststelling is in de verdere uitbouw van zijn visie van groot belang geweest en heeft overigens ook geleid tot de conceptie van zijn eerste werken over het Schicksal en over het belang van de analyse ervan (Szondi, 1937, 1944).

In de opstelling van zijn op de studie van de constitutie gerichte stambomen betrof Szondi niet alleen de bloedverwanten maar ook die leden van de familie (en hun familie) die door partner-keuze in het familienetwerk waren opgenomen. En in verband met keuze interesseerde hem niet alleen de keuze van een partner in liefde of vriendschap maar ook de beroepskeuze, in het raam van een familie. In deze openstelling van het familieonderzoek voor andere aspecten dan alleen de overerving van ziektevormen komt, in het werk van Szondi, de werkdadige ontmoeting tot uiting tussen de erfbiologisch geïnspireerde psychiater enerzijds en de psychoanalytisch en fenomenologisch gevormde clinicus anderzijds. In het raam van de zuivere studie van de erfelijke constituties werd de aandacht van de clinicus getrokken door de vele levensverhalen die in een zelfde (geestes-)klimaat hun oorsprong vinden.

Dit samentreffen van vaststellingen heeft Szondi ertoe gebracht een meer globale vraag te stellen die de leidraad is geworden van zijn wetenschappelijke arbeid: hoe worden de mensen wat zij zijn, kan men

de wetmatigheid achterhalen die er schuilt in de levensloop van een concreet individu of kan men er althans de belangrijke determinanten van blootleggen? Bij dit soort van vragen vertoont zich de bepalende invloed die het werk van Freud en van Dostojewski op Szondi hebben uitgeoefend.

Door deze vragen te stellen ontwikkelde Szondi zich, naar de uitdrukking van Schotte (1981a), van *bio-loog* in enge zin, geïnteresseerd aan genetische overerving en biochemische processen, tot *bio-graaf*, d.i. beschrijver van het menselijk leven (bios) als de geschiedenis van een globale lotsbestemming. Het element van keuze, dat hij van in den beginne in zijn stamboomstudie betrok, laat inderdaad een visie op het menselijk leven zien die de grenzen van een eng biologisme overschrijdt. De keuzemomenten die men in een bepaalde familieconstellatie kan terugvinden, zijn te aanzien als even zovele ontmoetingen van een bepaald individu met de gegevens van zijn leven en van de anderen die erin betrokken zijn. De familiale samenhang wijst erop dat het tevens momenten zijn die door voorvaderlijke figuren en door modellen uit de familiale mythe worden gestructureerd. Het particuliere leven van een mens kan een ontmoetingsgeschiedenis worden genoemd. Het is de geschiedenis van een dialoog met de voorouderlijke modellen en van een confrontatie van het individu met de essentiële dimensies van *elke* menselijke existentie (zie Schotte, 1978, 1981a).

Lot als dwang en lot als vrijheid en keuze

Het aspect van lotskeuze als ontmoeting, waarin nl. ook enige persoonlijke vrijheid kan worden uitgeoefend, was aanvankelijk slechts latent in Szondi's opvattingen aanwezig. Het werd overstemd door de sterke aandacht voor het erfbiologische aspect in zijn onderzoek (b.v. Szondi, 1944). In de latere uitbouw van zijn inzichten heeft Szondi aan het aspect van persoonlijke, vrije keuze in de lotsbestemming een veel ruimere plaats gegeven, zonder evenwel ooit de erfbiologische fundering op te geven. Dit kan geïllustreerd worden aan de hand van zijn omschrijvingen van het lotsconcept en van de taak van de Schicksalsanalyse.

In zijn eerste omvangrijke werk beklemtoont Szondi voornamelijk het aspect van determinerende dwang in de lotsbestemming van de mens. Hij beroept zich hier op een citaat uit Schopenhauer¹. Hierin wordt de

¹ De bedoelde tekst is een citaat van Schopenhauer uit een brief aan Knebel. De tekst luidt: „Man wird bei genauer Beobachtung finden, dass sich im Leben der meisten Menschen ein gewissen Plan findet, der ihnen durch die eigene Natur oder durch die

idee vertolkt dat het leven van ieder mens gestuwd wordt door een min of meer verborgen plan dat, ondanks alle omzwervingen van het leven een geheel vormt en waaraan de mens niet kan ontkomen. Dit verborgen plan is niet rechtstreeks observeerbaar doch manifesteert zich, zo expliciteert Szondi deze idee verder, „in de manier waarop de mens geboren wordt, leeft en sterft” (Szondi, 1944, 31). Concreet veruitwendigt dit plan zich het meest uitdrukkelijk in de verschillende keuzemomenten waarvoor iedereen in zijn leven komt te staan, of meer precies, in het feit „dass ein Mensch etwas ganz Bestimmtes zum Objekt seiner Liebe, Freundschaft und seines Berufes wählt, dass er sich ganz bestimmte Ideale setzt, ganz bestimmte Krankheiten zuzieht, und schliesslich, dass er auf eine ganz bestimmte Weise stirbt” (Szondi, 1944, 32). Szondi bevestigt hierbij wel dat het leven van iedere mens, vanuit deze idee van planmatigheid in de keuzen die hij doet, verschijnt als een groot geheel dat vergelijkbaar is met een epos of een roman en hij opent aldus een psycho-biografisch perspectief. Nochtans beklemtoont hij hier dat het eigenlijke programma, dat deze keuzen reguleert, van erfbiologische (d.i. dwingende) aard is. De onderzoeksmethode, die hij op dit moment in zijn oeuvre dan ook op consequente wijze prefereert, is enerzijds de genealogische studie van particuliere families en anderzijds ook de statistische doorlichting van groepen families.

In zijn latere werken verdwijnt de klemtoon op dit deterministisch, dwingend aspect in de menselijke lotsbestemming naar de achtergrond. Er wordt dan veel meer ruimte gegeven aan het hierboven geschetste aspect: de lotsbepaling via momenten van keuze waarin vrije, persoonlijke stellingname in mindere of meerdere mate aan bod komt. Een tekst uit een van de gelegenhedscolleges die hij gaf aan de filosofische faculteit van de universiteit te Zürich in 1962-63 illustreert dit. Hij onderscheidt hier de erfelijk voorbestemmende dimensie (het lot als dwang) in de lotsgeschiedenis van de eigenlijke keuzedimensie erin, die verwijst naar de menselijke vrijheid (het lot als keuze). „Wij beschouwen het menselijk lot ofwel als een onbewust (automatisch verlopend) existentieel metabolisme dat berust op dwang ofwel als een transformatie van de existentie door een bewuste en vrije keuze” (Szondi, 1972b, 13).

Umstände, von denen sie geführt werden, gleichsam vorgezeichnet ist. Die Zustände ihres Lebens mögen noch so wechsellvoll und veränderlich sein, es zeigt sich doch am Ende ein Ganzes, das unter sich eine gewisse Uebereinstimmung bemerken lässt. Die Hand eines bestimmten Schicksals, so verborgen sie auch wirken mag, zeigt sich dennoch genau, sei sie nun durch äussere Einwirkung oder innere Regungen gelenkt. Ja, oft fügen sich sogar einander widersprechende Gründe in diesem Sinn” (Szondi, 1944, 31).

De conceptie van de test

Tijdens de periode in de dertiger jaren waarin Szondi volop bezig is met genealogische onderzoeken, rijpt de idee van de constructie van een test als meer economische, doch ook als meer verfijnde en empirisch meer nauwkeurige methode om de structuur van iemands lotskeuzen te analyseren.

De keuzen, die Szondi zelf met het oog op deze testconstructie maakte, zijn niet alleen van historisch belang. Ze hebben als basisintuïties een belangrijke heuristische rol gespeeld en hebben een verre gaande principieel theoretische draagwijdte behouden. Het is van belang even stil te staan bij enkele van die keuzemomenten die een rol hebben gespeeld bij de uitbouw van het testsysteem. Het is immers niet zo evident hoe de structuur van iemands lotsbepalende keuzen kan onderzocht worden. Welke categorieën moet men hiervoor gebruiken, hoe kan men deze levenskeuzen op een experimentele wijze synthetisch als het ware laten overdoen, etc.? De concrete weg die Szondi, gesteld voor deze problemen, heeft ingeslagen zou ik schematiserend willen voorstellen als een reeks van min of meer met elkaar samenhangende, uit de empirie gegroeide theoretische doch vaak intuïtief gekleurde *beslissingen*. Bij de lectuur van zijn werk wordt men inderdaad regelmatig, vooral waar het de fundering van een aantal elementen betreft, geconfronteerd met nogal apodictisch aandoende affirmaties en wendingen. Laten wij dit eerst even in die stijl overlopen.

De basiscategorieën waarin het „geheim” plan van iemands lotskeuzen gevat en uitgedrukt kan worden, ontleent Szondi in eerste instantie aan de psychiatrie. Na lang aarzelen en na veel klinisch-empirisch onderzoek poneerde hij een schema van acht psychiatrische klassen. Dit schema beschouwt hij als coherent samenhangend. Deze klassen vormen volgens hem een afgerond en volledig systeem. Voor een groot deel op intuïtieve basis stelt hij dat hiermee het gehele veld van het psychisch ziek zijn kan worden beschreven en geanalyseerd en dat aan de hand van deze categorieën een beschrijving van iemands levensbelangrijke keuzen kan worden gemaakt.

De lettertekens die aan het hoofd staan van elk der grote categorieën van het testsysteem verwijzen elk naar een psychiatrisch ziektebeeld. In de rechterhelft van het schema (zie III en IV van Tabel 1) neemt Szondi de klassieke endogene psychosen op: de manisch-depressieve psychose (cyclothyme ziektebeelden: C, d en m) en de schizofrenie waarbij hij als de twee hoofdvormen de katatonie en de paranoïdie weerhoudt (Sch, k

en p). In de linkerhelft van het schema (zie I en II van Tabel 1) neemt hij de ziektevormen op die vooral door de psychoanalyse zijn bestudeerd en die door haar in de psychiatrie werden binnengebracht als volwaardige studieobjecten: de neurosen en de perversies (S, h en s, voor ziekten in het seksueel functioneren, resp. homoseksualiteit en sadomasochisme; en P, e en hy, voor paroxysmale ziektevormen, resp. de epilepsie en de hysterie). Szondi laat zich dus leiden door de intuïtieve idee dat de keuze-affiniteiten van een mens kunnen geanalyseerd worden met behulp van een categorieënsysteem dat ontleend is aan de psychiatrie. Concreet genomen, wordt de proefpersoon in de test geconfronteerd met enkele reeksen van „zuivere” vertegenwoordigers van elk der categorieën en dit onder de vorm van foto's van patiënten die met grote zekerheid, nl. op klinisch-psychiatrische gronden, in de resp. categorieën werden ingedeeld. Aan de proefpersoon wordt, in herhaalde afnames van de test, gevraagd om zijn/haar spontane voorkeur én afkeer, sympathie en antipathie voor de diverse foto's kenbaar te maken. Het is een klinische evidentie dat mensen dergelijke keuzen in het dagelijkse leven spontaan, en dus meestal zonder de persoonlijke achtergronden ervan bewust te zijn, vele malen maken. Het is van dit spontane keuzeproces dat Szondi bij de opstelling en uitvoering van zijn test gebruik maakt.

De idee die deze test-„filosofie” schraagt is dat de spontane keuze die iemand maakt ten aanzien van de voorgelegde reeksen van foto's een (spontaan en onbewust) uitdrukkingsmiddel is van keuze-factoren die de mens leiden bij alle existentieel belangrijke levensopties. Schotte formuleert Szondi's basisintuïtie als volgt: „... volgens hem kunnen de positieve en negatieve voorkeuren van ieder, het veld dus van iemands sympathieën en antipathieën gelezen worden doorheen een psychiatrisch leesrooster, of nog concreter genomen, doorheen de voorkeuren die iemand heeft met betrekking tot psychiatrische syndromen die vertegenwoordigd zijn door foto's van „typische” patiënten, voorkeuren die te maken hebben met de manier waarop ieder omgaat met het menselijk probleem dat geïncarneerd is in één of ander type van patiënt” (Schotte, 1981a, 34).

De psychiatrische basiscategorieën worden van in den beginne samengebracht met een bepaalde drift-theorie. Een grote rol speelt hier de freudiaanse visie die de „Trieb” opvat als een grensconcept tussen het organische en het psychische². Samen met Freud onderscheidt Szondi de

² Szondi inspireert zich in deze zeer duidelijk aan Freuds driftconcept. In *Triebe und Triebchicksale* omschrijft deze de „drift” ... „als ein Grenzbegriff zwischen Seelischem und Somatischem, als psychischer Repräsentant der aus dem Körperinnern stammenden, in die

„Trieb” heel scherp van het „instinct”, dat handelingen volledig determineert volgens een voorgeschreven scenario (cf. Szondi, 1972a, 26).

Szondi verbindt op een nogal aprioristische wijze (idem, 36) elk der psychiatrische categorieën met een bepaalde drift-„soort”. Hij verzet zich tegen Freuds driftdualisme (Szondi, 1972a, 30) en poneert als het ware, dat er aan elke psychiatrische klasse, aan elk psychiatisch probleemgebied een eigen drift correspondeert. Dit leidde tot de opstelling van een vast basisschema van de diverse „drift-gebieden” dat Szondi in elk van zijn grote werken tot uitgangspunt neemt van zijn betoog. De meest gedetailleerde bespreking hiervan, gericht op het aanwenden van de test vindt men in het basiswerk *Lehrbuch der experimentellen Triebdiagnostik* (1972a, 36-202). Wij geven er hier een zeer kort overzicht van. Szondi onderscheidt vier aparte driftgebieden, de basisvectoren van het systeem: de seksualiteit (S), de paroxysmale (P) vector of affectvector, de Ik-vector (vertegenwoordigd door de beginletters van het woord schizofrenie, Sch) en de contactvector (C van „cyclothymie”). Elk van deze driftvectoren bestaat per definitie uit het samenspel van twee driftfactoren. Deze duo's worden in het systeem eveneens aangeduid met lettertekens die naar beelden verwijzen uit de pathologie. In de seksuele vector verwijst h naar homoseksualiteit en s naar sadomasochisme; in de paroxysmale vector komt de letter e van epilepsie en hy van hysterie; in de Ik-vector verwijst k naar katatonie en p naar paranoïa; in de contactvector tenslotte stamt de letter d van depressie en m van manie.

Terwille van de overzichtelijkheid geven wij gedeeltelijk het klassieke szondiaanse schema in vertaling weer. De oorspronkelijke basisbeteekenissen die Szondi bij de diverse keuzerichtingen hanteerde staan er kernachtig in geformuleerd. Voor de verwoording van de diverse domeinen put Szondi inspiratie uit verscheidene psychologische en psychoanalytische denkkaders. Het moet hierbij opvallen hoe heterogeen deze oorspronkelijke formuleringen zijn. Zij worden bovendien zonder veel verantwoording nogal apodictisch geïntroduceerd.

Hoewel de disparaatheid van de gebruikte formules en de apodictische invoering van het schema de lezer kritisch gestemd maken, kan men toch niet voorbijgaan aan een paar belangrijke theoretische consequenties van deze principiële verbinding in één systeem tussen psychiatrische basisklassen en een algemene drifttheorie. De termen, ontleend aan de pathologie wijzen eigenlijk niet meer enkele op zichzelf staande klassen

Tab. 1 — Het Klassieke Schema van Szondi's Driftsysteem (1972a, p. 39, eigen vertaling)

Teken	De 16 soorten driftstromingen. Tendens tot ...:	De 8 driftfactoren = driftbehoeften	De 4 driftvectoren = driften
+h	1 <i>Persoonlijke</i> tederheid en liefde	I Vrouwelijkheid, moederlijkheid, <i>Erosfactor</i>	I S-Vector <i>Seksuele drift</i>
-h	2 Collectieve, gehumaniseerde tederheid		
+s	3 Sadisme, agressie, activiteit	II Mannelijkheid, vaderlijkheid	
-s	4 Beschaving, opoffering, passiviteit, masochisme	<i>Thanatosfactor</i>	
+e	5 Het goede, collectieve gerechtigheid, goedheid, vroomheid; Abel-positie	III De wens om te doden en de innerlijke wet hiertegen	II P-Vector <i>Paroxysmale drift</i> Drift van het ethisch-moreel gedrag
-e	6 Het boze, woede, haat, wraak, onrecht; Kaïn-positie	<i>Ethosfactor</i>	
+hy	7 Het schaamteloos zich vertonen, geldingsdrang	IV Geldingsdrang en de drang zich te verbergen	
-hy	8 Schroom; tot opbouw van een fantasiewereld	<i>Moraalfactor</i>	
+k	9 Autisme, egoïsme, narcisme; tot introjectie	V Ik-beperking, het stellingnemende ik, <i>het hebben</i> . Systolische factor	III Sch-Vector <i>Ik-drift</i> Het hebben en het zijn
-k	10 Aanpassing aan het gemeenschappelijke, verdringing, (zelf-)negatie		
+p	11 Uitbreiding van het ik (inflatie)	VI Ik-uitbreiding, het geestelijk Ik, <i>het zijn</i> . Diastolische factor	
-p	12 Participatie, eenzijn met de andere (projectie)		
+d	13 Zoeken naar interne objecten, ontrouw	VII Verwerfingsbehoefte, <i>zoeken en vastkleven</i> , trouw en ontrouw	IV C-Vector <i>Contactdrift</i>
-d	14 Behouden van het verworvene, trouw, analiteit		
+m	15 Aanklamping aan het oude object (ding, persoon); oraliteit, hedonisme	VIII Aanklamping en losmaking	
-m	16 Zich-losmaken, eenzaamheid	Factor van de <i>Anklammerung und Ablösung</i> (I. Hermann)	

van stoornis aan. Zij duiden de sectoren van de menselijke driftmatigheid aan en als dusdanig verwijzen zij naar algemeen-menselijke problematieken. Door deze verbinding, zo kan men stellen, wordt de psychiatrische nosografie verbonden met een algemene dynamische psychologie. Dit maakt het psychologisch doordenken mogelijk van de keuzen die iemand maakt. De drifttheorie reikt de psychologische denkcategorieën aan om het (keuze-)systeem inhoudelijk door te denken. Door de specificatie van het driftconcept vanuit psychiatrische categorieën, die een inhoudelijke afgrenzing aanbrengen, ontstaat de mogelijkheid van een gearticuleerde en geordende dynamische omschrijving van de keuzedomeinen waarmee ieder mens in de loop van zijn bestaan geconfronteerd wordt. Een brede antropologische visie op de menselijke psychè en haar mogelijke verstoringen wordt hiermee geïntroduceerd. Bovendien maakt Szondi op deze manier de psychische pathologie los uit een strenge isolatie ten opzichte van de zogenaamde „normaliteit”. In navolging van Freud³ bestaat er voor Szondi geen statische oppositie tussen het normale en het pathologische. Eenzelfde driftfunctie immers speelt een determinerende rol én in de sector van de stoornis én in het maken van de belangrijke levenskeuzen (partnerschap, beroep, etc.).

Een belangrijk punt van kritiek is hier op zijn plaats. Szondi zou zijn psychologische theorie en haar antropologische perspectieven als voornaamste verantwoording kunnen aanwenden voor zijn systematische bestudering van het menselijk lot. Dit doet hij echter niet voluit. Hij geeft wel uitvoerig de aanzetten tot deze psychodynamische visie op zijn basisvondst, maar hij haalt, ter verantwoording van zijn opvatting, daarnaast, een heel ander theoretisch kader naar voren. Om de samenhang tussen pathologie en (normale) levenskeuze wetenschappelijk te verantwoorden doet hij zeer uitvoerig en uitdrukkelijk beroep op de biologie van de erfelijkheid (cf. Szondi, 1944, o.a. 62-64; 1972a, 32-44). Het is hier onmogelijk en eigenlijk niet ter zake om in dit kader uitgebreid zijn opvattingen hierover uiteen te zetten. Schematisch geno-

³ Zie o.a. de tekst van Freud waarin hij de neurose, de psychose en de normaliteit situeert ten opzicht van elkaar. „Die Neurose verleugnet die Realität nicht, sie will nur nichts von ihr wissen; die Psychose verleugnet sie und sucht sie zu ersetzen. Normal oder „gesund“ heissen wir ein Verhalten, welches bestimmte Züge beider Reaktionen vereinigt, die Realität so wenig verleugnet wie die Neurose, sich aber dann wie die Psychose um ihre Abänderung bemüht. Dies zweckmässige, normale Verhalten führt natürlich zu einer äusseren Arbeitsleitung an der Aussenwelt und begnügt sich nicht wie bei der Psychose mit der Herstellung innerer Veränderungen; es ist nicht mehr autoplastisch, sondern alloplastisch” (G.W. XIII, 1924, 365-366).

men komt zijn verwijzing naar de erfbiologie op het volgende neer. Aan elke driftdeterminant (factor) in het schema zou een erfelijke determinant (een gen) corresponderen. Een dominant gen wordt verantwoordelijk geacht voor het psychisch ziek worden van de mens terwijl latente (recessieve) genetische kwaliteiten zouden instaan voor de keuzen die hij maakt met betrekking tot het ermee corresponderend levensdomein. De genetische component zou het systematisch (overgeërfd) samengaan verklaren van bepaalde problematieken in een familieverband. Ook verklaart het het samengaan binnen een zelfde persoon van pathologische, normale en gesublimeerde uitingsvormen van eenzelfde psychologisch probleem. Zoals eerder reeds gezegd, gaf Szondi aan deze erfbiologische visie het volle gewicht in zijn eerste werken (1937, 1944) en geeft hij nadien een groter wordende plaats aan de psychologische en psychodynamische fundering van zijn systeem. Nochtans is het zo dat hij de erfbiologische dimensie tot in zijn laatste werken uiteindelijk toch bleef aanzien als een belangrijke, wetenschappelijke garantie voor zijn systeem.

De eenvoudige genetische theorie waarop Szondi zich beroept was in de begintijd van zijn wetenschappelijk werk (twintiger jaren) wellicht nog actueel. Thans is zij ongetwijfeld *dépassé* en kan niet meer dienen als verklaring voor de verbanden die aan de basis liggen van de test. Er is in dit verband echter nog een andere kritiek aan te voeren, nl. tegen het inroepen zelf van de biologie in deze materie. Zonder hier een uitspraak te (kunnen) doen in verband met de verhouding tussen erfelijkheid en persoonlijkheidsstructuur, kan men de vraag stellen of het theoretisch correct is om een psychologische samenhang finaal te funderen in iets dat aan de psychologie extrinsiek is, nl. een bepaalde erfelijkheidsleer. Moet hiervoor niet veeleer binnen de psychologie zelf naar verantwoording gezocht worden? En, heeft Szondi daartoe eigenlijk niet zelf de eerste aanzet gegeven door beroep te doen op een psychodynamische drifttheorie? Deze kritiek is een centraal punt in het principiële artikel uit 1963 van J. Schotte die er zich van dan af op toelegt de intrinsieke, psychologische fundering van het szondiaans systeem grondig uit te werken.

NAAR EEN INNERLIJK COHERENTE HERFORMULERING
VAN SZONDI'S SYSTEEM:
HET SYSTEEMCONCEPT VAN JACQUES SCHOTTE

De bijdragen van Schotte tot de innerlijke uitbouw van het szondiaans systeem en zodoende tot een coherente theoretische fundering ervan zijn

van fundamentele aard en zeer complex. Trouw blijvend aan de grondintuïties van Szondi, her-denkt hij op originele manier het hele systeem als doctrine, als onderzoeksinstrument en als vertrekpunt voor de therapeutische praxis. Hierbij laat hij zich voornamelijk inspireren door de psychoanalyse (Freud en Lacan), het structuurdenken van de etnoloog-filosoof E. Ortigues, de fenomenologische filosofie (Husserl, Heidegger, De Waelhens en Maldiney) en de Daseinsanalyse (Binswanger en Kuhn)⁴.

Hiervan een exhaustief overzicht geven in het bestek van een tijdschriftartikel is onmogelijk. Uitgaande van enkele kernideeën trachten wij de voornaamste krachtlijnen van deze nieuwe bewerking van het szondiaans systeem weer te geven en de weerslag ervan te laten zien op de lectuur van het klassiek gekende schema.

Zoals eerder gezegd is het uitgangspunt van Schotte's herformulering, de idee dat de fundering van het systeem niet mag worden gezocht in de erfbiologie. Dit is een terrein van onderzoek dat in zich vreemd is aan datgene wat in het systeem wordt opgenomen, nl. de fundamentele driftmatige dimensies van de menselijke existentie of, vanuit een ander niveau bekeken, het geheel van de eigenlijk-psychiatrische ziektebeelden (cf. Schotte, 1981b, 38). Om de basis van het schema correct te tekenen moet men uitgaan van heel andere gezichtspunten. Schotte denkt hier aan enkele inzichten die grotendeels bij wijze van grondintuïties, en vandaar ook vaak weinig uitgewerkt, van bij de aanvang aanwezig waren in Szondi's ideeëngoed.

De verdere explicatie en het doordenken van deze intuïties leidt volgens Schotte tot een grotere interne coherentie die kan bijdragen tot de wetenschappelijke fundering van het systeem. De szondiaanse basisinzichten waarnaar hij bij voorkeur in zijn argumentatie verwijst, zijn de volgende.

Vooreerst is er het categorieënsysteem dat Szondi in referentie naar de psychiatrische syndromatiek, na veel zoekwerk, weerhield. Szondi beschouwt dit als een coherent-samenhangend, afgerond en volledig systeem. Dit is grotendeels een intuïtieve stellingname. Kan deze, wellicht juiste aanspraak op coherentie en volledigheid niet vanuit de zaak zelf consequent verantwoord worden (zie verder)? Vervolgens is een bijkomend element in dit verband het feit dat Szondi de psychiatrische ziektebeelden die hij in zijn systeem weerhoudt, onderbrengt in een vast

⁴ Zie in dit verband de uitvoerige opdracht in het in 1963 ter gelegenheid van Szondi's zeventigste verjaardag geschreven princepsartikel van Schotte (1963).

geordend visueel schema. Voor Schotte is hier van belang de eigenlijke eenvoud van het systeem en de structurerende kracht die schuilgaat in deze schematisering. In wetenschapstheoretisch opzicht is dit een economisch (en esthetisch) argument (zie verder). Tenslotte is er de hierboven reeds beschreven verbinding die Szondi maakt tussen de psychiatrische klassen die hij weerhoudt en de psychodynamische driftopvatting. Hieraan besteedt Schotte de volle aandacht. Deze verbinding namelijk maakt het volgens hem in principe mogelijk om het systeem intrinsiek-psychologisch te verantwoorden (zie verder). Schotte heeft de hier geschetste lijnen doorgetrokken. Hij maakt hierbij gebruik van de formele, de dialectisch-dynamische, de algemeen-antropologische en de wetenschappelijk-psychiatrische karakteristieken die in het oorspronkelijke systeemontwerp van Szondi, vaak intuïtief, vervat zijn. Hij haalt deze karakteristieken naar voren en trekt ze rigoureus door.

Op de achtergrond staat steeds de vraag naar de structurerende principes die maken dat het systeem werkelijk een sluitend geheel vormt, naar de logica met andere woorden, die toelaat Szondi's apodictische sluiting van het systeem te rechtvaardigen.

De psychiatrische verantwoording

Deze verantwoording van het systeem vergt een lange omweg doorheen de geschiedenis van de klassieke psychiatrie (zie o.a. Schotte, 1978). Een belangrijk punt voor Schotte is het contrast tussen de wetenschappelijke eenvoud van het szondiaanse systeem van psychiatrische categorieën en de empiristische vermenigvuldiging van klassen en etiketten in de negentiende-eeuwse psychiatrie. Hij wijst hierbij op de homogeniteit die de szondiaanse visie aanbrengt in deze veelheid van beelden die vaak ontsproten zijn aan gezichtspunten die zich op verschillende denk- en observatieniveaus bevinden. Deze totalisering en homogenisering worden mogelijk gemaakt doordat in het systeem van klassen, structurerende principes worden aangebracht, zo bijvoorbeeld de verschillende soorten van dialectisch verband. Zo is er de intravectoriële dialectiek tussen telkens twee pulsionele factoren, waardoor naar het model van de manisch-depressieve psychose telkens twee syndromen met elkaar in intrinsiek verband worden gebracht. Door het leggen van dergelijke verbanden komt een echte systematiek in de psychiatrische syndromatiek tot stand die o.m. inhoudt dat elk apart ziektebeeld steeds noodzakelijk moet worden gezien in verband met en tegen de achtergrond van de problematiek die in de andere ziektebeelden aan de orde wordt gesteld.

Complementair aan dit *nosografisch* principe is er in de szondiaanse systematiek ook een belangrijk *nosologisch* principe werkzaam. Het betreft de „logos”, d.i. de wetmatigheden die het onderscheid tussen ziek en gezond, afwijkend en normaal beheersen.

Het schema

Vooraleer uitvoeriger in te gaan (cf. *infra*) op de wijze waarop Schotte de szondiaanse verbinding tussen psychiatrische categorisering en psychodynamische driftopvatting interpreteert, moeten wij hier eerst even stilstaan bij het feit dat Schotte ook enkele meer formele karakteristieken naar voren haalt om het systeem te verantwoorden (zie Schotte, 1981a). Hij legt de klemtoon op de systematiserende kracht die uitgaat van het „in-schema-brengen” zelf van het systeem. Wat dit betreft zijn de sterkste karakteristieken van Szondi's schema vooreerst de uitdrukkelijke beperking van het aantal basiselementen, de acht driftfactoren (= de acht psychiatrische syndromen) en vervolgens de perfecte symmetrisatie van het systeem. De beperking die Szondi aanbrengt gaat volgens Schotte in tegen een bepaalde traditie in de klinische psychiatrie die bestaat uit de bedenkelijke „wetenschappelijke” praktijk waarbij telkens iemand zijn naam tracht te verbinden met een „nieuw geobserveerd” syndroom. Hierdoor verwordt de psychiatrie tot het opbouwen van een mozaïek die enkel gestructureerd wordt volgens criteria die vreemd zijn aan dit opzet. In de beperking schuilt de heuristische kracht van het systeem. Schotte maakt ter zake de vergelijking met de periodische tabel van Mendeljev. Ook in dit systeem wordt o.m. gewerkt met een beperkt aantal radicalen. De wereld van de chemische elementen wordt in deze tabel echter niet vastgezet. Hij kan eruit ontsnappen, want het schema laat toe dingen te zien die tot dan niet concipieerbaar waren. Dit kan men ook zeggen van de tabel van Szondi. Zij creëert met haar beperkt aantal elementen de potentiële ruimte voor de serie van mogelijke klinische verschijningsvormen. De geslotenheid van het systeem is de mogelijkhedenvoorwaarde om de grote variëteit van deze vormen denkend te ordenen.

Het andere formele kenmerk, dat door Schotte sterk wordt naar voren gehaald als element dat kracht geeft aan de totaliserende waarde van Szondi's schema, is, zoals gezegd, de perfecte symmetrie ervan. Men denke hierbij o.m. aan de verdeling in het schema tussen links (de perversies en de neurosen) en rechts (de endogene psychosen), alsook aan de herneming van de vierledige structuur van de basisregisters

(factoren) binnen in elke vector (de vier „essentiële” posities in elke vector, bijvoorbeeld voor C, de posities $m+$, $d-$, $d+$, $m-$; zie Schotte, 1981a; Melon & Lekeuche, 1982). Deze symmetrie werd door Szondi intuïtief aangebracht. Het is volgens Schotte een essentieel esthetisch moment dat belangrijk is in elke wetenschappelijke ontdekking.

De symmetrie-karakteristiek is bovendien essentieel verbonden met de geslotenheid van het systeem. Het is alsof deze geslotenheid werd ingesteld met het oog op de symmetrisering. Om het belang van de symmetrie in het systeem aan te geven, doet Schotte beroep op een zienswijze van Binswanger (cf. Schotte, 1981a, e.v.). Symmetrie is niet iets dat móet om twee termen eenvoudigweg met elkaar te doen overeenstemmen. Het gaat om de architectonische ordening van een geheel. In referentie naar de Griekse en ook Duitse grondbetekenis (*Massgeblichkeit*) kan men stellen dat het instellen van symmetrie de operatie is waardoor aan bepaalde „realia” een *maat* wordt opgelegd, waardoor zij ontsnappen aan de chaos van de mateloosheid.

Dit onderdeel van Schotte's doordenken van de szondiaanse implicieten, betreft de vormkarakteristieken van het systeem, eigenlijk de uitwendigheid ervan, de verschijningsvorm: het schema, het visuele aspect, de symmetrie. De vraag is of deze aspecten de eigenlijke wetenschappelijke sterkte van het systeem betreffen. Epistemologisch gezien kan men zeggen dat deze aspecten van het systeem een ongetwijfeld economische en esthetische waarde toevoegen. Ten aanzien van de theorie brengen zij een kwalitatief supplement aan. Zij dragen bij tot de elegantie van de theorie en tot haar heuristische bruikbaarheid, maar heeft o.i. niet dezelfde bewijskracht als de inhoudelijke argumenten die hier ook besproken worden.

Het pathoanalytisch principe

Vergeleken met de hierboven geschetste homogeniteits-karakteristiek van het systeem en de formeel-logische structuur ervan valt het op, wanneer men Szondi's oorspronkelijke inhoudelijke formuleringen bekijkt (zie Tabel 1), hoe *heterogeen* de conceptuele categorieën zijn die hij aanwendt. Hij gebruikt een telkens andere woordenschat. Telkens wordt vertrokken vanuit een ander niveau van conceptualisatie: het psychoanalytisch binoom van eros en thanatos voor de seksuele vector, de bijbelse taal (Kaïn en Abel) voor de paroxysmale vector, de basis-hulpwerkwoorden voor de Ik-vector en tenslotte voor de contact-vector de opvatting van Imre Hermann — in het verlengde van de psychoana-

lyse — over de meest oorspronkelijke contactname van de mens met zijn omwereld, die wordt uitgedrukt in diaden van werkwoorden. Wanneer het szondiaans systeem echt een systeem vormt, zo stelt Schotte, dan moet men om het te funderen, ertoe komen om ook hier een coherente conceptuele homogeniteit in te voeren. Het systeem bezit volgens hem (Schotte, 1981a, 8) potentieel de mogelijkheid om de elementen vanuit de samenhang binnen het systeem te bepalen. Waarin schuilt echter deze potentialiteit? Wat maakt mogelijk om de systematische coherentie op het plan van de psychiatrische terminologie door te trekken naar het andere niveau in het systeem, nl. dat van het pulsionele in psychoanalytische zin? Deze stap wordt in belangrijke mate mogelijk gemaakt door wat Schotte noemt, het *pathoanalytisch* principe, of meer metaforisch, het „kristal-principe”. Hij refereert hier naar een tekst van Freud uit de *Neue Folge der Vorlesungen zur Einführung in die Psychoanalyse*, die de titel draagt „Die Zerlegung der psychischen Persönlichkeit”. Freud stelt daar dat de structuren van het psychisme in het normale functioneren verborgen blijven en pas gereveleerd worden in de pathologie. Hij maakt dit duidelijk aan de hand van de metafoor van het gebroken kristal: „Wenn wir einen Kristall zu Boden werfen, zerbricht er, aber nicht willkürlich, er zerfällt dabei nach seinen Spaltrichtungen in Stücke, deren Abgrenzung, obwohl unsichtbar, doch durch die Struktur des Kristalls vorher bestimmt war. Solche rissige und gesprungene Strukturen sind auch die Geisteskranken” (Freud, 1932, 64).

Met betrekking tot de algemene problematiek die door Szondi geïsoleerd wordt, nl. hoe wordt de mens wat hij is, kan dit pathoanalytisch principe als volgt worden verwoord. Het zijn de pathologische lotsbestemmingen die toelaten om de diverse facetten van de algemene problematiek van het lot naar voren te halen. Men kan vanuit de pathologie deze facetten als het ware catalogeren, ervan uitgaande dat zich in de pathologische lotsbestemming een soort van verbijzondering voordoet met betrekking tot één welbepaalde tendens. In deze lotsbestemmingen isoleren zich de verschillende tendensen die in de meer gewone lotsgeschiedenissen samengesteld zijn en verenigd blijven. Met betrekking tot de oorspronkelijke keuzeproblematiek zijn de twee basisideeën die het pathoanalytisch principe schragen, primo, dat er zich in elke keuze diverse tendensen verenigen en, secundo, dat deze tendensen zich isoleren in de pathologische lotsbestemmingen (zie Schotte, 1981a, III-7).

Het is nu dit pathoanalytisch principe dat volgens Schotte de intrinsieke verbinding uitmaakt tussen de twee niveaus die in het systeem te onderscheiden zijn: dat van de psychiatrische terminologie met zijn

homogeniteit en dat van het pulsionele systeem dat, in zijn oorspronkelijke formulering, zeer heterogeen is. Het pathoanalytische principe viseert nl. de mogelijkheid om vanuit de pathologie te komen tot een coherente belichting en beschrijving van de menselijke existentie. Aan deze beschrijving draagt het szondiaans systeem iets essentieels bij. Het schema impliceert dat het in deze belichting van het menselijk bestaan niet gaat om aparte aspecten (de psychiatrische klassen als separate entiteiten). Door het systeemkenmerk krijgen de te gebruiken antropologische noties een nieuw statuut. Zoals de gebruikte psychiatrische categorieën geen aparte etiketterende klassen zijn in het systeem, zo moeten ook de antropologische categorieën die worden gebruikt, zo worden gekozen, dat zij een logisch en gestructureerd geheel kunnen vormen. Een doordacht pulsioneel systeem moet rekenschap kunnen geven van, primo, de eenheid van elke menselijke levensgeschiedenis, secundo, van de veelvuldigheid van de fenomenen waarin het kan uiteenvallen in de pathologie en, tertio, van de wijze waarop het uitdrukking kan vinden in diverse gesublimeerde vormen (bijvoorbeeld in professionele activiteiten).

Het pathoanalytische principe laat toe om te komen tot een nieuwe en coherente formulering van de systeemfactoren. De factoren en de aparte tendensen, die erin kunnen tot uiting komen, moeten, in het licht van dat principe, worden gheredefinieerd als mogelijke posities die een subject op een bepaald niveau van functioneren kan innemen met betrekking tot een bepaalde pulsionele problematiek. Vanuit een andere hoek bekeken kan men zeggen dat de „test-tekens” kunnen worden gelezen als posities die het subject inneemt ten aanzien van de essentiële dimensies van het menselijk bestaan. Zo omschrijft Schotte elke vector in Szondi's systeem als een bepaald antropologisch register of krachtenveld en elke essentiële factorreactie (nl. de positieve en negatieve factorreacties in de test) als een positie die het subject met betrekking tot een bepaald register inneemt.

Om te komen tot een coherente en homogene inhoudelijke herformulering putte hij vooral uit de psychoanalytische basisconcepten en uit de fenomenologie. Vanuit deze lijn is de idee gegroeid om het szondiaans systeem te om-schrijven als een systeem van existentieel-antropologische categorieën (zie o.a. De Waelhens, 1971, en Schotte, 1972).

De contactvector (stemmingsziekten) betreft de afstemming van het individu op zijn omwereld in het algemeen. Het is de vraag naar het zich al of niet wel-bevinden van de mens in zijn omgeving. De vraag van de differentiatie (ik, niet-ik, subject-object etc.) stelt zich op dit niveau nauwelijks. Stemming betreft globale inbedding, basaal vertrouwen of

verstoring ervan. In de seksuele vector komt de mens ter sprake als geseksueerd wezen, zijn verhouding dus met zijn lichamelijkeheid. Afgezien van de seksuele differentiatie kent de mens vanuit zijn lichamelijkeheid de nood aan tedere toenadering, erotische en niet-erotische erkenning en dit kan hij nastreven op een al dan niet actieve manier (+s en -s). De paroxysmale vector (epilepsie en hysterie) stelt de problematiek van de wet aan de orde: de erkenning van de ander als gelijke waardoor ik mij beperkt weet en gesitueerd in een gedifferentieerde ordening (de ethiek, de oedipale wet) enerzijds en de morele („mores”, moraliteit) grenzen die de sociale ordening mij oplegt anderzijds. De Ik-vector tenslotte bakent het terrein af van de verhouding van de mens met zichzelf. Hoe stel ik mij als persoon op ten overstaan van de waarden die zich aan mij voordoen, tegenover de anderen waarmee ik omga? Wat tracht ik te realiseren en op welke manier (k) van de vele verlangens die bij mij gewekt worden (p)?

De basisidee is dat de vier vectoren van het schema niet zomaar naast elkaar staan als vertegenwoordigers van aparte, niet op elkaar betrokken driftgebieden. Elke driftvector vertegenwoordigt een basisdimensie van het menselijk bestaan, een existentiële opdracht waarvoor ieder subject een eigen antwoord moet vinden. Bestaan is positie kiezen. Szondi gebruikt voor de aanduiding van elke keuzecategorie een nosografische term. Men kan stellen dat volgens hem de geschiedenis van ons bestaan kan getekend worden doorheen „de permanente confrontatie met de diverse mogelijkheden van de pathologie” (Schotte, 1981a, V, 1).

Het is evident dat deze antropologische lectuur tevens een veel minder „pathologische” kijk mogelijk maakt op het szondiaans systeem dat met zijn psychiatrische „laden” op het eerste gezicht een fragmentaire aanblik biedt. Het is duidelijk dat de hier omschreven antropologische categorieën geen aparte zones zijn maar intrinsiek met elkaar verbonden aspecten van het menselijk bestaan. De concrete menselijke existentie kan maar begrepen worden door de verwijzing naar en de situering binnen elk van deze categorieën. Een bepaalde positie binnen één van deze domeinen kan dan ook niet anders dan invloed hebben op de positie van een individu binnen elk der andere domeinen. De domeinen zijn met elkaar verweven en zij beïnvloeden elkaar.

Deze herformulering van het systeem komt o.i. inderdaad tegemoet aan een cruciaal probleem waarvoor Schotte zich gesteld zag, nl. dat van de interne logica. Wat in Szondi's uitwerking van het geheel vooral als suggestie aanwezig was, wordt hier coherent geëxpliciteerd. De suggestie bij Szondi zit vooral vervat in de verbinding die hij maakt tussen

pathologie en driftdynamiek en in zijn herhaalde beklemtoning van de dialectische verbanden tussen de diverse posities die het subject inneemt in de test⁵.

Naast de antropologische coherentie die Schotte in het systeem expliciteert werkt hij ook met een meer psychodynamische karakteristiek om de interne logica van het geheel naar voren te halen.

Doelbewust hebben wij dit element reeds impliciet laten meespelen in de opeenvolging van het zopas gegeven overzicht. In de opeenvolging van de vectoren die daar gevold wordt zit een gradatie van groeiende complexiteit. Dit steunt op een (psycho-)genetisch aspect in de interne ordening der driftvectoren. Het is duidelijk dat de stemmingsproblematiek de minst complexe opgave is, in de zin van het minst differentiatie vergend. Tegelijk is het genetisch gezien de meest basale uitdaging en opgave (basic trust). De seksuele dimensie vereist de differentiatie tussen subject en object, mijn lichaam tegenover dat van anderen. De oedipale wet stelt de problematiek van de inordening van het subject in een complex netwerk van verhoudingen (geslacht, generatie, groep, gemeenschap). De Ik-vector stelt de integratie aan de orde van al het voorgaande in een persoonlijke stellingname waarin het ik geconfronteerd is met zichzelf. Hoewel elk van deze dimensies op elk levensmoment een bepaalde stellingname vereist, is het zo dat ze, genetisch gezien, opeenvolgend in een gevoelige periode een expliciete opdracht worden. Zo is de eigenlijke ik-problematiek slechts aan de orde vanaf de adolescentie, terwijl de „basic trust” (contactvector) in de psychogenetische orde een primaire problematiek is.

Het is deze genetische beschouwingswijze die volgens Schotte de interne logica van het szondiaanse systeem mederechtvaardigt. Het systeem is geen ladenkast maar een geheel van categorieën dat intern geordend is volgens een logica van groeiende complexiteit. Het systeem kan/moet gelezen worden langs de lijnen van een soort omloopbaan. Elke aparte positie in de test krijgt betekenis vanuit zichzelf én vanuit de op andere niveau's ingenomen posities.

Deze onderlinge (psycho-logische) verbondenheid van de systeemcategorieën vormt volgens Schotte de basislogica van het systeem. Dit wordt door hem verder verantwoord door antropologische en psychoanalytische studies en door een vernieuwde bestudering van de klassieke psychiatrie. Ook een gesofisticeerde en nieuwe statistische studie van

⁵ Voor een uitvoerige bespreking van deze herformulering en haar theoretische en empirische verantwoording, zie o.a. Schotte, 1981a, deel V tot XIV.

empirisch (test-)materiaal gaat hiermee gepaard. De eerste resultaten hiervan zijn veelbelovend (zie de studies in de *Archives Szondi* te Louvain-la-Neuve, o.a. Bonnet et al., 1984). In deze tekst kan hierop niet verder ingegaan worden. Wij beperkten ons tot een algemene presentatie van deze vernieuwende benaderingswijze van het szondiaanse systeem.

REFERENTIES

- Bazin, G., Celis, C., Lekeuche, P., & Melon, J. (1984). *Destins. de Staël, Dostoïevski, Géricault, Nietzsche, Rimbaud (Les Cahiers des Archives Szondi, n° 6)*. Louvain-la-Neuve: Cabay.
- Bonnet, C., Galasse, M., Lekeuche, P., Melon, J., Poellaer, J. M., Schotte, J., Vanderschelden, H., & Vanmeerbeek, J. P. (1984). *Recherches théoréticocliniques en analyse du destin. Contribution au colloque de Zürich 1984 (Les Cahiers des Archives Szondi, n° 7)*. Louvain-la-Neuve: Cabay.
- De Waelhens, A. (1971). Sujet et système dans la pensée de Szondi. *Szondiana*, 8, 301-313.
- Freud, S. (1915). Triebe und Triebchicksale. *Gesammelte Werke X*, 209-232.
- Freud, S. (1924). Der Realitätsverlust bei Neurose und Psychose. *Gesammelte Werke XIII*, 361-368.
- Freud, S. (1932). Neue Folge der Vorlesungen zur Einführung in die Psychoanalyse. *Gesammelte Werke XV*, 197 p.
- Holt, R. R. (1978). *Methods in clinical psychology. Vol. 1: Projective assessment*. New York-London: Plenum Press.
- Janssen, H. J. M. N. (1955). *De diagnostische waarde van de Szondi-test*. Lisse: Swets & Zeitlinger.
- Lekeuche, P. (1984). Karamazov et circuit p de Schotte. In G. Bazin, C. Celis, P. Lekeuche, & J. Melon (Eds.), *Destins. de Staël, Dostoïevski, Géricault, Nietzsche, Rimbaud (Les Cahiers des Archives Szondi, n° 6)*. Louvain-la-Neuve: Cabay, 123-171.
- Melon, J. (1980a). Positions pulsionnelles, fantasmes originaires et système des pulsions. *Feuilles Psychiatriques de Liège*, 13, 17-25.
- Melon, J. (1980b). Fantasmes originaires selon Freud et le système szondien des pulsions. *Psychanalyse à l'Université*, 5, 673-679.
- Melon, J. (1981). Weiterentwicklung der Schicksalsanalytischen Theorien an der Universität von Louvain-la-Neuve (Belgien). *Beiträge zur Schicksalsanalyse I*, 18-70; 147-180.
- Melon, J., & Lekeuche, P. (1982). *Dialectique des pulsions (Les Cahiers des Archives Szondi, n° 2)*. Louvain-la-Neuve: Cabay.
- Melon, J., Lekeuche, P., Poellaer, J. M., & Vanderschelden, H. (1983). *Le moi en procès (Les Cahiers des Archives Szondi, n° 4)*. Louvain-la-Neuve: Cabay.
- Schotte, J. (1963). Notice pour introduire le problème structural de la Schicksalsanalyse. *Szondiana*, 5, 144-201.
- Schotte, J. (1972). *L'œuvre de Szondi: Une théorie des moments ou dimensions constitutifs de l'acte d'exister*. Cours 1971-72. Archives Szondi, Université Catholique de Louvain.

- Schotte, J. (1976). *Recherches nouvelles sur les fondements de l'analyse du destin*. Cours 1975-76. Archives Szondi, Université Catholique de Louvain.
- Schotte, J. (1978). *La nosographie psychiatrique comme patho-analyse de notre condition*. Cours 1977-78. Archives Szondi, Université Catholique de Louvain.
- Schotte, J. (1979). *Angoisse et existence. Approche d'une anthropologie clinique*. Cours 1978-79. Archives Szondi, Université Catholique de Louvain.
- Schotte, J. (1981a). *Analyse du destin comme pathoanalyse*. Cours 1980-81. Archives Szondi, Université Catholique de Louvain.
- Schotte, J. (1981b). Compléments historiques et systématiques du côté de l'analyse szondienne. *Psychiatries*, 43-44, 33-41.
- Schotte, J. (1981c). A propos du „principe de polarité" dans le système pulsionnel de l'analyse du destin. *Psychiatries*, 43-44, 43-45.
- Schotte, J. (1981d). Positions personnelles et positions pulsionnelles. *Psychiatries*, 43-44, 47-51.
- Schotte, J. (1982). Comme dans la vie, en psychiatrie ... Les perturbations de l'humeur comme troubles de base de l'existence. In X., *Qu'est-ce que l'homme? Philosophie/Psychanalyse. Hommage à Alphonse De Waelhens (1911-1981)* (Publications des Facultés Universitaires Saint-Louis, n° 27). Bruxelles: Facultés Universitaires Saint-Louis, 621-673.
- Szondi, L. (1937). Contributions to „fate-analysis": Analysis of marriages. I. An attempt of a theory of choice in love. *Acta Psychologica*, 3, 1-80.
- Szondi, L. (1944). *Schicksanalyse. Wahl in Liebe, Freundschaft, Beruf, Krankheit und Tod* (3. neubearb. u. erw. Aufl.). Basel/Stuttgart: Schwabe.
- Szondi, L. (1972a). *Lehrbuch der experimentellen Triebdiagnostik* (3. erw. Aufl.). Bern: Huber.
- Szondi, L. (1972b). *Introduction à l'analyse du destin* (Tome 1). Bruxelles: Ed. Nauwelaerts.
- Szondi, L. (1956). *Ich-Analyse. Die Grundlage zur Vereinigung der Tiefenpsychologie: II. Bd. Triebpathologie*. Bern: Huber.
- Van Reeth, C. (1971). Le déroulement temporel des profils comme méthode d'interprétation du test. *Szondiana*, 8, 259-265.